

МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю команди проекту «Контроль витрат за відновленням» і не обов'язково

ПІДГОТУВАЛИ:

Олександр Сірик, експерт проекту

Олександра Бетлій, провідна наукова співробітниця ІЕД

Марія Репко, заступниця директора ЦЕС

Марія Томіліна, молодша економістка ЦЕС

Від червня 2023 року Центр економічної стратегії, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій та ГО «Технології Прогресу» розпочали роботу над проектом «Контроль витрат на відновлення», що фінансується Європейським Союзом.

Мета проекту — побудувати систему незалежного від уряду моніторингу витрат бюджетних та донорських коштів на відновлення, проаналізувати їх та залучити громадськість до моніторингу за відбудовою.

Усі учасники проекту є членами коаліції RISE — об'єднанням українських і міжнародних громадських організацій з метою просування принципів доброчесності, сталості та ефективності у відновленні України.

Для більш детальної інформації просимо звертатися за поштою press@ces.org.ua

Також запрошуємо відвідати [нашу сторінку у Facebook](#)

Зміст

Вступ	4
ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ.....	5
ПРИНЦИПИ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ	5
ВИСНОВКИ ІЗ РАННІХ СТАДІЙ ВІДБУДОВИ.....	6

Вступ

Добре організований моніторинг у режимі реального часу з боку організацій громадянського суспільства (ОГС) є важливим елементом громадського нагляду, а отже ефективного та результативного витрачання коштів на відновлення в Україні; він дозволяє створити прозорість і довіру в суспільстві як до зусиль українського Уряду, так і до країн-партнерів. Довіра суспільства, побудована як результат багатосторонніх зусиль різних стейкхолдерів стане важливим кроком для відновлення України.

При цьому роль громадських організацій («ГО») полягає, зокрема, в тому, щоб забезпечити незалежний моніторинг процесу відновлення та виявити системні прояви неефективних рішень і підходів. Також ГО можуть сприяти тому, щоби процеси відбудови вдосконалювалися, а рівень довіри до них лишався високим.

Для цього можна відслідковувати, як дотримуються при відновленні та відбудові керівні принципи ефективності, сформульовані коаліцією громадських організацій RISE Ukraine: українська власність/міжнародний контроль; оновлення/модернізація; прозорість і підзвітність; конкуренція; сталість; координація; справедливість та інклюзивність; публікація та використання відкритих даних; безперервність реформ (реформи мають продовжуватися); нульова толерантність до корупції (див нижче в деталях).

Також завдяки моніторингу можливо визначити, чи плани відновлення та відбудови мають коротко, середньо- та довгострокову перспективи та чи вирішують регіональні, демографічні, соціальні та економічні нерівності.

При цьому, зважаючи на мінливі умови в Україні, а також дуже ранні стадії процесу відбудови, методологія моніторингу має постійно адаптуватися, щоб вчасно та ефективно реагувати на відповідні зміни у доступі до даних, зміни в законодавстві, міжнародні ініціативи, тощо.

Суттєво вплинуть на зміну методології моніторингу зокрема:

- повномасштабний запуск функціоналу DREAM, який надасть можливість для застосування більш широкого аналітичного інструментарію;
- завершення воєнних дій, що може змінити пріоритети і підходи до проектів відновлення.

На базі цих принципів та даних якісного моніторингу ГО можуть будувати комунікаційні та адвокаційні кампанії, покликані зробити практики відбудови та відновлення добросовісними, ефективними, людиноорієнтованими та такими, що ведуть до економічного процвітання країни.

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

ПРИНЦИПИ ВІДБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Українські та міжнародні громадські організації, ініціативи, державні інституції та експерти об'єдналися та створили коаліцію RISE Ukraine з метою забезпечити доброчесність, сталість та ефективність відбудови України. Коаліція сформулювала 10 принципів відновлення¹, які автори цього звіту, як члени коаліції RISE, поділяють та пропонують взяти за основу для моніторингу проєктів з відбудови та відновлення.

Українська власність, міжнародний контроль. Україна повинна бути власником та координатором відбудови, а тому визначати пріоритети. Водночас вона має використовувати відкриті та ефективні системи, які дозволяють міжнародним донорам і партнерам стежити за процесом, контролювати витрати та бути впевненими, що виділені кошти витрачаються на заявлені цілі з дотриманням принципів доброчесності та ефективно.

- **Оновлення / Модернізація.** Не просто ремонтувати та відбудовувати зруйноване, а створювати кращу та технологічно розвинену Україну.
- **Прозорість і підзвітність.** Процес відбудови має бути прозорим, підзвітним і зрозумілим. Інформація про підтримані проєкти, витрачені кошти, залучених підрядників, результати роботи тощо має бути публічною та доступною для всіх без жодних затримок із застосуванням єдиних узгоджених стандартів звітності.
- **Конкуренція.** Щоб максимізувати цінність для України, відбір всіх постачальників товарів, робіт та послуг має відбуватися із дотриманням принципів забезпечення чесної ринкової конкуренції та зрозумілого і прозорого розподілу ресурсів. Діджиталізація та прозорість всього процесу будуть сприяти конкурентній участі і відповідно підвищенню ефективності процесу та результатів.
- **Сталість.** Процес відновлення повинен враховувати реалістичні, досяжні сучасні екологічні стандарти та принципи, які відповідають вимогам ЄС та Цілям сталого розвитку ООН. Енергоефективність має бути пріоритетом у кожному проєкті та на кожному етапі його реалізації. Ще одним з вимірів сталості полягає в забезпеченні інклюзії, що надважливо для України через стрімке зростання кількості осіб з інвалідністю.
- **Координація.** Допомога, яку надають Україні міжнародні фінансові установи, країни чи інші донори, використання коштів з Державного та місцевого бюджетів, а також проєкти розвитку мають бути чітко скоординовані та повинні проходити через електронну систему управління відбудовою DREAM для підвищення ефективності використання коштів донорів та власних ресурсів.
- **Справедливість та інклюзивність.** Відкрите та інклюзивне планування, особливо із залученням громадян, щоб була врахована думка кінцевого споживача та користувача новою інфраструктурою та послугою, забезпечуючи справедливий розподіл коштів по всій країні, включно з міськими та сільськими громадами.
- **Оприлюднення інформації в форматі відкритих даних.** Відкриті, повні, своєчасні, доступні, машинозчитувані дані про відбудову повинні бути загальнодоступними та

¹ <https://www.rise.org.ua/ua#principles>

відповідати міжнародним стандартам для онлайн-публікації на всіх етапах відбудови та модернізації, від фіксації пошкоджень до введення інфраструктурних проєктів в експлуатацію.

- **Реформи мають продовжуватися.** Кінцевою метою післявоєнного розвитку має бути не лише технологічне та економічне відновлення, а також створення ефективних державних інститутів та оновленої, потужної, розвиненої, незалежної демократичної європейської держави, члена Європейського Союзу. Україні необхідно впровадити необхідні реформи, включно зі впровадженням найкращих практик урядування, усталенням верховенства права через впровадження ефективної антикорупційної та судової реформ.
- **Нульова толерантність до корупції.** Усі учасники відбудови та модернізації повинні суворо дотримуватися принципу нульової толерантності до корупції та найвищих етичних стандартів. Порухення закону мають бути ефективно розслідувані, а винні повинні бути притягнуті до відповідальності.

Висновки із раннях стадій відбудови

Ми провели серію інтерв'ю із українськими та міжнародними залученими стейкхолдерами, а також підготували та оприлюднили три пілотні звіти «Моніторинг видатків на відбудову та відновлення», щоб визначити найбільш тонкі місця у доступності інформації та процедурах, які можуть бути застосовані для моніторингу відбудови та відновлення в Україні та проаналізувати наявну інформацію та дані про відновлення. Крім загальних висновків про те, що і як відбудовується в Україні, виходячи із нашого досвіду можна зробити такі висновки про можливості та виклики моніторингу дотримання 10 принципів здійснення відновлення та відбудови в Україні:

Принцип	Коментар
<p>Українська власність, міжнародний контроль</p> <p><i>Україна повинна бути власником та координатором відбудови, а тому визначити пріоритети. Водночас вона має використовувати відкриті та ефективні системи, які дозволяють міжнародним донорам і партнерам стежити за процесом, контролювати витрати та бути впевненими, що виділені кошти витрачаються на заявлені цілі з дотриманням принципів доброчесності та ефективно.</i></p>	<p>Українська власність означає, що реалізація проєктів відбувається як в інтересах громад та враховує місцевий контекст, так і сприяє більш широкому розвитку на рівні регіону або країни. Наявність міжнародного контролю гарантує прозорість та ефективність використання виділених коштів та ресурсів, забезпечує додержання найвищих стандартів та принципів доброчесності.</p> <p>Міжнародний досвід свідчить, що при відновленні та відбудові важливо враховувати місцеві реалії, пріоритети та виклики. Саме тому важливо, щоб саме Україна визначала ключові моменти політики у сфері відновлення, а також підходи. При цьому надважливо враховувати міжнародний досвід.</p> <p>Так, в Україні сьогодні Мінвідновлення відповідає за формування політики у сфері відновлення. Йому в цьому надають підтримку різні громадські організації та проєкти, що фінансуються донорами. Це також дозволяє координувати допомогу донорів. Лінійні міністерства також спілкуються з донорами, щоб ефективніше координувати допомогу та спрямовувати її на пріоритетні проєкти відновлення.</p> <p>Водночас бракує справді ефективної системи координації, оскільки кошти на фінансування проєктів відновлення надходять як через державний та місцеві бюджети, так і напряду від донорів окремим ГО та БФ на здійснення проєктів відбудови. Координації пізніше буде сприяти повноцінних запуск DEAM.</p> <p>Міжнародний контроль ефективно працює на рівні проєктів, що фінансуються міжнародними донорами через ГО/БФ, які безпосередньо реалізують проєкт. На даному етапі взаємодії є повна підзвітність отримувачів донорських коштів: дотримання кошторису, строків, технічних умов тощо. Водночас варто зазначити, що відповідні кошториси проєктів не є доступними для публічного моніторингу.</p>

	<p>На рівні бюджетних коштів (державних і місцевих) міжнародний контроль відбувається за узгодженими з урядом процедурами, хоча часто можна говорити про відсутність усталених практик та ефективного контролю. Так, РПУ та ДАСУ не проводять контроль, який би відповідав ліпшому досвіду. Витрачання коштів за окремими програмами здійснюється аудиторськими компаніями. Водночас витрачання коштів за проектами, що фінансують з державного та бюджетного бюджету, є можливим для моніторингу завдяки інформації на Прозорро та фактично витрачених коштів, що доступні на порталі Spending.gov.ua.</p>
<p>Оновлення / Модернізація</p> <p><i>Не просто ремонтувати та відбудувати зруйноване, а створювати кращу та технологічно розвинену Україну</i></p>	<p>Станом на листопад 2023 р. багато проектів виконується як нагальні - ad hoc - відповідаючи на виклики сьогодення, як наприклад, будівництво водогонів для доступу великих міст до водопостачання після підриву Каховської дамби або відбудова зруйнованого житла громадян. Переслідуються задача закриття нагальних потреб населення в різних сферах життєдіяльності: відбудова житла, шкіл, лікарень, будівництво укриттів тощо. Часом на більш сучасні технологічні рішення бракує часу та / або коштів. Тому не завжди йдеться про модернізацію при відновленні.</p> <p>Разом з тим, з огляду на те, що ДБН та інші стандарти змінилися, то фактично відбудоване часто більш сучасне, ніж були об'єкти раніше. Водночас хорошими прикладами дотримання принципу оновлення та модернізації є проекти з комплексної відбудови окремих населених пунктів, які впроваджує Агентство відновлення.</p>
<p>Прозорість і підзвітність</p> <p><i>Процес відбудови має бути прозорим, підзвітним і зрозумілим. Інформація про підтримані проекти, витрачені кошти, залучених підрядників, результати роботи тощо має бути публічною та доступною для всіх без жодних затримок із застосуванням єдиних узгоджених стандартів звітності</i></p>	<p>Наразі можемо сказати, що ці принципи дотримуються частково.</p> <p>Звітується та оприлюднюється наступна інформація:</p> <p>а) КМУ оприлюднює Постанови про виділення коштів на фінансування проектів відбудови та відновлення. Найчастіше йдеться про виділення субвенцій відповідним обласним адміністраціям або територіальним громадам. Оприлюднюються постанови з надання коштів з різних програм, в тому числі з Резервного фонду, Фонду ліквідації наслідків збройної агресії, фонду Нагальної відбудови, тощо.</p> <p>Однак, в цих постановах вказані загальні суми без чіткого переліку об'єктів, відбудову яких будуть фінансувати затверджені проекти, і виділені кошти на об'єкти відновлення;</p> <p>б) Мінвідновлення на своєму сайті оприлюднює переважно всю інформацію про виділення коштів з Фонду ліквідації наслідків збройної агресії за результатами засідань Міжвідомчої робочої групи. Так, по всіх трьох засіданнях на сайті є детальна інформація по проектах, які було подано на розгляд. Водночас лише по перших двох наявні дані по пріоритизації та виділенню коштів. Наявна інформація дозволяє проаналізувати секторальний, географічний розподіл ініційованих та підтриманих проектів.</p> <p>Також немає зведених даних про виділення коштів з Фонду на інші програми, ніж проекти, кошти на які дають за конкурсом. Разом з тим, таку інформацію Мінвідновлення подекуди розміщує на своєму сайті або сторінці у Facebook, або представляє в презентаціях.</p> <p>Фінансування проектів відновлення та відбудови, що фінансують в межах програм за підтримки Європейського інвестиційного банку подається лише на рівні субвенцій відповідним громадам або обласним адміністраціям без чіткового визначення проектів, які подавались на фінансування, та які отримали фінансування.</p> <p>в) Інформація про тендери на відбудову, умови, учасників, переможців наявна на Прозорро.</p> <p>Водночас сьогодні відсутній кодифікатор тендерів, пов'язаних з відбудовою та відновленням, хоча відповідні закупівлі можна шукати по</p>

ключових словах – відбудова, будівництво, тощо. Поки що по багатьох проєктах відбудови та відновлення відсутня повна проєктно-кошторисна документація (ПКД). Водночас за останніми рішеннями окремих місцевих та державних органів влади дедалі більше буде тендерів з наявною ПКД.

Не у всіх, хто хоче долучитися до моніторингу, є спроможність аналізувати ПКД – важливо громадським організаціям та медіа скоординуватись з напрацювання методології такого моніторингу та проведення тренінгів. При цьому, на Dozorro – порталі громадського контролю держзакупівель є результати громадського моніторингу окремих закупівель.

В межах проєкту команда BRP самостійно не планує аналізувати детально закупівлі багатьох проєктів, але це будуть робити в межах окремого конкурсу робити субгрантисти ;

г) На Єдиному веб-порталі використання бюджетних коштів (Spending.gov.ua) містяться дані за бюджетними транзакціями всіх місцевих та державних органів влади. Інформація на порталі дозволяє визначити, скільки різні місцеві та державні органи влади вже витратили на проєкти відновлення. Хоча тут є кілька викликів.

Так, з травня 2023 року на порталі відсутні транзакції Мінекономіки, Мін'юсту, МВС, Міноборони та інших розпорядників коштів, бо вони виконують функції оборони та безпеки. Також на порталі відсутній ідентифікатор проєктів відновлення та відбудови, а тому їх часто складно знайти. Подекуди для цього потрібно робити додаткові запити на територіальні громади або обласні адміністрації, щоб уточнити деталі та інформацію про фактичні витрати більшості громад та служб;

д) Важливим джерелом інформації про рішення територіальних громад про фінансування об'єктів відновлення та відбудови має бути портал Бюджет для громадян (openbudget.gov.ua) або сайти територіальних громад.

Якщо потрібна інформація відсутня як на порталі, так і сайтах громад, то для моніторингу витрат важливо робити відповідні запити громадам про надання інформації.

е) Портал державної електронної системи у сфері будівництва (e-Construction) надає інформацію про проєкти будівництва.

Водночас на порталі представлено об'єкти будівництва без розмежування проєктів відновлення та відбудови.

.

Отже, сьогодні вже є окремі джерела інформації, які дозволяють моніторити відновлення та відбудову. Водночас через ряд обмежень складно зробити такий моніторинг повним та цілісним. Так, сьогодні бракує повної інформації стосовно принципів відбору проєктів, що фінансуються за рахунок коштів різних програм з державного та місцевих бюджетів. Не завжди є оприлюднена повна ПКД. Інформація про хід будівництва, а також звітування про результати по більшості об'єктів не є регулярно та цілісною. Але, очікується, що ці питання будуть розкриті на платформі DREAM, яка міститиме вичерпну інформацію про всі етапи відбудови кожного з об'єктів.

В цілому DREAM вже почав наповнюватись корисною інформацією. Зокрема на публічному аналітичному блоці portalу вже можна проаналізувати дані використання коштів Фонд ліквідації наслідків збройної агресії в розрізі секторів та проєктів.

Прозорість відбудови за спільними проєктами ГО/БФ та місцевої влади із донорами поза державним бюджетом поки що невисока - консолідованої інформації немає, як і у більшості випадків можливості отримати дані хорошої якості із вебсайтів місцевої влади чи донорських

	<p>організацій. В цілому, було би бажано, якби донори подавали інформацію про фінансовані ними проєкти принаймні не в розрізі проєктно-кошторисних документів, а сум сукупних видатків за напрямками, але пооб'єктного переліку проєктів.</p>
<p>Конкуренція</p> <p><i>Щоб максимізувати цінність для України, відбір всіх постачальників товарів, робіт та послуг має відбуватися із дотриманням принципів забезпечення чесної ринкової конкуренції та зрозумілого і прозорого розподілу ресурсів. Діджиталізація та прозорість всього процесу будуть сприяти конкурентній участі і відповідно підвищенню ефективності процесу та результатів</i></p>	<p>Серед вибірково проаналізованих тендерних проєктів на Прозорро по об'єктам, затвердженим для фінансування за рахунок коштів Фонду ліквідації, можна зробити висновок, що участь беруть 1-2 компанії. Так, наприклад, на будівництво кожної з трьох ділянок водогонів Карачунівське водосховище - Кривий Ріг - Південне водосховище, Марганець - Нікополь, Хортиця (ДВС2) – Томаківка було заявлено по 1 учаснику, які врешті і стали переможцями кожного з тендерів.</p> <p>На даному етапі висновки про причини низької конкуренції зробити складно. Зокрема ними можуть бути як фактичний брак пропозиції, так і штучне обмеження конкуренції. Ще важливою причиною є, як вже кілька разів наголошував Мустафа Найем, небажання приватного сектору працювати з державою, що може бути результатом низької довіри, більших вимог, складнощів та більшого контролю.</p> <p>Продовження моніторингу кількості учасників тендерів може в майбутньому стати в нагоді при визначенні причин та розробці заходів державної політики із стимулювання конкуренції на тендерах із відбудови.</p>
<p>Сталість</p> <p><i>Процес відновлення повинен враховувати реалістичні, досяжні сучасні екологічні стандарти та принципи, які відповідають вимогам ЄС та Цілям сталого розвитку ООН. Енергоефективність має бути пріоритетом у кожному проєкті та на кожному етапі його реалізації. Ще один з вимірів сталості полягає в забезпеченні інклюзії, що надважливо для України через стрімке зростання кількості осіб з інвалідністю</i></p>	<p>Станом на листопад 2023 р. багато проєктів є нагальними проєктами, які відповідають вимогам сьогодення. При цьому, не завжди йдеться про сталість та енергоефективність, оскільки фактично важливими показником результативності часто сьогодні є саме швидкість відбудови та більша кількість відбудованих об'єктів. При цьому, все ж дотримання ДБН та оцінка впливу на довкілля є важливими, а тому ті стандарти будівництва, які вже ухвалені дотримуються.</p> <p>Інтерв'ю з ГО та БФ, які опікуються відбудовою, також свідчать про те, що поки що донори не завжди переймаються саме питаннями сталості, оскільки також розуміють вартість окремих проєктів, якщо їх робити повністю сталими.</p> <p>Втім, в нещодавно прийнятих методичних рекомендаціях із пріоритизації проєктів² принцип дотримується у вигляді додаткового індексного коефіцієнту у проєктах, при реалізації яких використовуються загальноновизнані (національні або міжнародні) стандарти сталого розвитку/стандарти енергоефективності; вони узгоджуються із цілями Паризької Угоди чи цілями пом'якшення наслідків змін клімату. Однак багато відповідних індикаторів в Методології підходять радше до інвестиційних проєктів будівництва, а не проєктів відновлення та відбудови. Їх буде складно заповнювати окремим громадам, які не мають спроможності, або ж просто відсутні дані.</p> <p>Важливо, що досі немає чітко визначеного поняття Build back better, а тому відповідні дискусії з формулювання принципів оновлення ще тривають.</p>
<p>Координація</p> <p><i>Допомога, яку надають Україні міжнародні фінансові установи, країни чи інші донори, використання коштів з Державного та</i></p>	<p>Сьогодні існує кілька рівнів координації. Перша – наднаціональна – мультидонорська група, яка працює в Брюсселі і передусім спрямована на домовленості по фінансуванню стійкості України. В цій групі також обговорюють питання фінансування відбудови та відновлення.</p> <p>Уряд на рівні Мінвідновлення та лінійних міністерств намагається координувати допомогу донорів саме щодо фінансування об'єктів відновлення та відбудови. Водночас поки що ефективна координація</p>

<p><i>місцевого бюджетів, а також проєкти розвитку мають бути чітко скоординовані та повинні проходити через електронну систему управління відбудовою DREAM для підвищення ефективності використання коштів донорів та власних ресурсів.</i></p>	<p>відсутня, а тому часто донори з невеликими бюджетами не знають, куди саме вкладати гроші і де є потреба. Тому бувають громади, де допомоги достатньо, а є такі, де її взагалі немає.</p> <p>Концепція DREAM передбачає, що всі проєкти з відбудови, які реалізуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів ч, знайдуть своє відображення на платформі. Також в ідеалі там будуть і всі проєкти, що фінансують донори. Це, у свою чергу, допоможе всім учасникам процесу відбудови покращити координацію, не дублювати проєкти, підвищити ефективність вибору проєктів тощо. Коли система запрацює за принципом “Всі бачать усе” - і донори, і уряд, і органи місцевого самоврядування (ОМС) зможуть координуватися ефективніше.</p> <p>Інтерв'ю, що були проведені з ГО/БФ, дотичними до процесу відбудови, показали, що наразі відсутня координація між донорами та урядом, а координація на рівні ГО-ГО тільки на стадії часткового становлення. Крім того, донори поки що не зацікавлені у поданні інформації про свої проєкти поза державним бюджетом на DREAM.</p>
<p>Справедливість та інклюзивність</p> <p><i>Відкрите та інклюзивне планування, особливо із залученням громадян, щоб була врахована думка кінцевого споживача та користувача новою інфраструктурою та послугою, забезпечуючи справедливий розподіл коштів по всій країні, включно з міськими та сільськими громадами</i></p>	<p>Більшість проєктів сьогодні є нагальними, а тому не завжди відбуваються громадські обговорення для впровадження проєктів. Водночас більшість нормативних актів з питань відновлення та відбудови визначають залучення громадян обов'язковим та важливим.</p> <p>Відповідно до Постанови КМУ³ №1159 від 14.10.2022 про затвердження “Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них” комплексні програми відновлення області або громади повинні пройти громадське обговорення, а звіт за результатами такого обговорення повинен бути затверджений відповідним керівником уповноваженого органу містобудування та архітектури та оприлюднений. Так, саме наявність проєктів в планах відбудови буде підставою для надання бюджетних коштів на їх фінансування.</p> <p>В нещодавно прийнятих методичних рекомендаціях із пріоритизації проєктів⁴ принцип дотримується у вигляді додаткового індексного коефіцієнту проєктам, реалізація яких узгоджена із стратегічними пріоритетами, зокрема, із стратегією розвитку територіальної громади. Частково це відповідає принципу справедливості та інклюзивності у випадку, якщо при розробці такої стратегії були залучені місцеві громадські організації та мешканці, проводилися громадські слухання, що є обов'язковим елементом розробки Стратегії.</p>
<p>Оприлюднення інформації в форматі відкритих даних</p> <p><i>Відкриті, повні, своєчасні, доступні, машинозчитувані дані про відбудову повинні бути загальнодоступними та відповідати міжнародним стандартам для онлайн-публікації на всіх етапах відбудови та модернізації, від фіксації пошкоджень до введення інфраструктурних проєктів в експлуатацію.</i></p>	<p>Як вже зазначалося вище, значну частину інформації, але з певними обмеженнями, можна знайти на державних і урядових сайтах і порталах (див. Принцип прозорості та публічності).</p> <p>Додатковим джерелом інформації безумовне буде DREAM. Висновок про те, наскільки він закрий прогаліни у наявній публічній інформації, можна бути зробити після початку повноцінного функціонування платформи. 15 листопада команда DREAM запустила публічний аналітичний інструмент, який представляє серію дашбордів, що надають інформацію про проєкти відновлення, які є на порталі. Там вже розміщено всі проєкти, які фінансуються за рахунок коштів Фонду ліквідації збройної агресії. Також наявна інформація про окремі проєкти, що фінансуються за рахунок коштів донорів, зокрема Європейського інвестиційного банку. Поки що Єдина цифрова система DREAM не є обов'язковою для використання всіма державними та місцевими</p>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text>

⁴

https://mtu.gov.ua/files/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA_1_%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D1%97_%D1%96%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D1%96_%D1%97%D0%BC_%D1%87%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96.pdf

	<p>органами влади, що має бути виправлено ухваленням закону про відновлення, над яким зараз працює Мінвідновлення. Але у перспективі саме DREAM має стати основним аналітичним інструментом для громадськості з точки зору моніторингу та контролю процесу відновлення, а також ідентифікатором підзвітності та прозорості дій Уряду.</p>
<p>Реформи мають продовжуватися</p> <p><i>Кінцевою метою післявоєнного розвитку має бути не лише технологічне та економічне відновлення, а також створення ефективних державних інститутів та оновленої, потужної, розвиненої, незалежної демократичної європейської держави, члена Європейського Союзу. Україні необхідно впровадити необхідні реформи, включно зі впровадженням найкращих практик урядування, усталенням верховенства права через впровадження ефективної антикорупційної та судової реформ.</i></p>	<p>Відновлення та відбудова не можливі без продовження реформ.</p> <p>Сьогодні для більш ефективного нагляду за витрачанням коштів депутати вже зареєстрували законопроект про Рахункову палату України, що покликаний зробити РПУ ефективнішим зовнішнім аудитором. Також на часі реформа ДАСУ.</p> <p>Також на часі обговорення можливих змін до закону про публічні закупівлі, зокрема в розрізі надання переваги не лише ціновим критеріям ціни (які водночас і сьогодні не є єдиним критерієм, але найчастіше саме вони беруться до уваги). Важливими стали досягнення домовленостей з рядом МФО щодо адаптації Прозорро під їх проекти, що фінансуватимуть та відновлення та відбудову.</p> <p>Для відновлення та відбудови важливими будуть зміни до містобудівних процесів, які зараз обговорюють.</p> <p>Для ефективної компенсації втрат громадян через пошкоджене або зруйноване житло депутати ухвалили відповідний закон та зміни до нього.</p> <p>Для ефективнішого використання бюджетних коштів Мінвідновлення ухвалило Методичні рекомендації з пріоритизації проєктів, що фінансуються з Фонду ліквідації наслідків збройної агресії.</p> <p>Подальші зміни потрібні також будуть, щоб досягнути більших результатів щодо дотримання принципу сталості зокрема.</p>
<p>Нульова толерантність до корупції</p> <p><i>Усі учасники відбудови та модернізації повинні суворо дотримуватися принципу нульової толерантності до корупції та найвищих етичних стандартів. Порушення закону мають бути ефективно розслідувані, а винні повинні бути притягнуті до відповідальності</i></p>	<p>Журналістські розслідування, хоч вони можуть не враховувати всі можливі нюанси та бути необ'єктивними в певних випадках, можуть слугувати індикатором для додаткового дослідження і перевірки фактів зловживань при фінансуванні проєктів відбудови, а також індикатором реакції влади та правоохоронних органів на потенційну неефективність витрачання коштів відбудови.</p> <p>За результатами перших моніторингових таких розслідувань можна зазначити, що у деяких випадках були порушені кримінальні провадження з боку БЕБ або прокуратури або переглянуті результати тендерів. При цьому, враховуючи специфіку правоохоронної системи, ініціювання кримінального провадження не є реальним критерієм боротьби з корупцією, оскільки історично кількість порушених справ набагато нижче кількості справ, переданих потім до суду.</p> <p>Громадський моніторинг проєктів відбудови зараз перебуває на початковій стадії, але ми очікуємо, що антикорупційні громадські організації в майбутньому системно покриватимуть це питання.</p>

Таким чином, на даний момент в повній мірі 10 принципів відновлення не дотримуються. Це можна пов'язати як з продовження воєнних дій та великим дефіцитом фінансових ресурсів, що не дають змоги розпочати відбудову у найбільш ефективний спосіб, так і з тим, що сам процес відбудови з організаційної точки зору знаходиться на початковому етапі. Уряду бракує ясності щодо загальної стратегії відновлення, яка повинна балансувати проєкти для закриття негайних потреб та проєкти, що не дають швидкого видимого ефекту, але направлені на сталий економічний та соціальний розвиток. Саме тому сталість та інклюзивність разом з оновленням і модернізацією не мають пріоритету перед негайною відбудовою житла, шкіл лікарень, об'єктів інфраструктури та укриттів. До того ж, хоча уряд має координувати всіх учасників процесу відбудови, включаючи громади та донорів, на даний момент спостерігається певний брак координації та взаємодії, що приводить не лише до відсутності синергії, але й до конкуренції за

ресурси - координаторів проєктів, технічних спеціалістів, компаній-підрядників, будівельні матеріали тощо.

При цьому слід відзначити намагання Уряду зробити процес прийняття рішень і реалізацію проєктів більш прозорими через публікацію переліку затверджених для фінансування проєктів, орієнтовної кошторисної документації, обов'язкового проведення публічних закупівель на Prozorro та внесення даних про фактичні витрати на витрати (Spending). Але при цьому існує брак в комунікації та поясненні причин вибору тих чи інших проєктів, особливо об'єктів, які не зазнали ушкоджень та об'єктів у регіонах далеких від бойових дій; відсутність кошторисної документації; низький рівень конкуренції під час тендерів, де не поодинокі випадки участі єдиного заявника тощо.

Серед важливих кроків до покращення ефективності прийняття рішень та підзвітності є прийняття Методичних рекомендацій щодо пріоритетизації проєктів ліквідації наслідків, спричинених збройною агресією російської федерації проти України. Єдина цифрова система DREAM має стати обов'язковою для використання всіма державними та місцевими органами влади, що має бути вирішено ухваленням відповідного закону. У перспективі система має стати не лише основним аналітичним інструментом для громадськості та ідентифікатором підзвітності та прозорості дій Уряду, але й інструментом верхньорівневої координації Уряду, місцевої влади і донорів щодо розподілу фінансування проєктів відбудови між областями та сферами.